

Palánkai Tibor

Az euró és magyarországi bevezetésének néhány kérdése

Some Questions of Introducing Euro in Hungary

Az euró gazdasági-üzleti project, jelentős vállalati érdekek (TNC-ék) kapcsolódnak hozzá. A megtakarított tranzakciós költségek a globális versenyképesség tényezői. Részben az Európai Unió (EU, Unió) magas integráltsági szintjével, másrészt az egységes belső piac létrehozásával függ össze. Az eurót eredetileg a magországi érdekeihez szabták, az árstabilitás kapott abszolút prioritást. A kibővülésekkel a rendszer stabilitása érdekében a konvergencia is elengedhetetlenné vált. Az eurókormányzás reformjai 2010 után ezt és a konstrukciós hibákat csak részben korrigálták. Az euró fő zászlóvivői a transznacionális vállalatok (TNC) voltak. Magyarország gazdasága magasan transznacionalizált, és nincs semmi akadálya, hogy ezek a társaságok az eurót használják. Az euró magyar bevezetése összességében általános nemzeti érdek, viszont nincs olyan társadalmi-gazdasági érdekcsoport, amely ezt felvállalná. Gazdaságunk magas euroizáltsága alapján részei vagyunk az euróövezetnek (area szemben a zone-al). Ez sajátos monetáris konstrukció, kettős valutarendszer az árfolyamok lebegtetése mellett jellemzi, de szuboptimális a zóna tagsággal szemben. Nincs komoly érv, miért kellene a belépésünkkel homályos felzárkózási célok miatt várni. Alapvető magyar érdek lenne, hogy az euró végső kialakításában és a további reformokban már közvetlenül és aktívan részt tudjunk venni.

Kulcsszavak: euró, integráltsági szint, egységes piac, tranzakciós költségek, kettős valutarendszer, lebegő árfolyamok, euró-övezet, euró-zóna, euró-kormányzás reformja

The euro is an economic and business project and is connected with substantial company (TNCs) interests. The saving of transactional costs is a factor of their global competitiveness. It relates to the high level of integratedness of the Union and the structure of internal market. Originally, the construction of the euro was shaped along the interests of the core countries, and the price stability enjoyed absolute priority. By enlargements this had to be extended to convergence as a factor of stability of the whole structure. The reforms of euro governance after 2010 have addressed these

problems only partly. The main flagships of euro are the TNCs. As Hungary is highly transnationalised, there is no obstacle for the foreign TNCs for using the advantages of euro. While the adoption of the euro is a general national interest, no one would promote the whole process. Hungary has a special construction of dual currency structure with a floating national currency (similarly to other countries of the region). But this is suboptimal to full euro zone membership. It is a basic Hungarian interest to take part directly and from inside in the further reforms of the euro system.

Keywords: euro, integration, Single Market, transaction costs, dual currency system, floating rates, euro zone, reform of euro governance.

Az utóbbi hónapokban a magyar eurós tagságról többen nyilvánítottak véleményt. Külön kiemelném az MNB Maastricht22 kezdeményezését. Kérdésben vita alakult a magyar pénzügyminiszter (Varga Mihály) és az MNB elnöke (Matolcsy György) között, de érdekes vita folyt például az Eötvös Csoport ez év januári ülésén. Érdeklődéssel olvastam Bod Péter Ákos és Dobozi István *Ellensúly*ban megjelent cikkét.¹ Úgy érzem, hogy a kérdés aktuális és fontos, és a vita alapján megformálódhat egy széles és releváns magyar nemzeti álláspont, amely artikulálja érdekeinket, és kijelölheti a kérdésben teendőket. A vita a kérdésről évek óta folyik, de úgy tűnik, a kérdés döntésre vitele aktuálissá vált.

Az euró elsősorban *gazdasági és üzleti projekt*. Kialakítását és működését természetesen a politikai érdekek, alkuk és elvárások bonyolult szövevénye befolyásolja és határozza meg. Az euró az EU politikai egységének és integrációjának a szimbóluma.

Az euró két lábon áll, és ezek erőteljesen meghatározzák stabilitását és jövőjét. Ez részben az *EU magas integráltsági szintje*, másrészt az *egységes belső piac létrehozása*.

Néhány éve kísérletet tettünk az egyes országok vagy integrációs csoportok integráltsági szintjének a meghatározására és mérésére. Az úgynevezett „Integrációs Profilok” kutatás keretében mintegy két tucat paraméter alapján próbáltuk az integrációs szinteket összehasonlítani. Ezek között egyebek mellett a kapcsolatok intenzitása, az összekapcsoltság és a kölcsönös függés, a strukturális konvergencia, a kereskedelmi, pénzügyi és tőkekapcsolati mérlegek vagy a makrogazdasági teljesítmények szerepeltek.

A vizsgált országokat vagy szervezeteket egy 100%-os skálán 5 csoportba osztottuk. Ennek megfelelően 0–10% az integráltság hiányáról, 10 és 30% között alacsony, 30 és 50% között közepes, 50 és 70% között magas, 70% felett pedig kiemelten magas integráltságról van szó. Számításokat csak az EU-ra és tagországaira végeztünk. De becslések szerint vélelmezhető, hogy az elmúlt mintegy 50 évben a globális gazdaság összekapcsoltsága meghaladta a 10%-ot, vagyis indokolt „globális” integrációról beszélni. A különböző államközi regionális integrációk (ASEAN, Mercosur vagy NAFTA) szintje sem haladta meg viszont a 30%-ot, vagyis megmaradt az „alacsony” minősítési kategóriában. Ugyanakkor az *EU egészében meghaladta az 50%-os („magas”) integráltsági szintet*. Közöttük, mintegy 6–8 ország (kis fejlett és közép-európai országok, benne

¹ Bod Péter Ákos: Euróavezeti tagságunk: van-e akarat? *Ellensúly*, (2019), 4. 95–206.; Dobozi István: Miért „sánta” közös valuta az euró? *Ellensúly*, (2019), 4.

Magyarország is) esetében ez a mutató 70% felettre tehető, vagyis *kiemelten magas integráltságúaknak* minősíthetők.²

A magas integráltság mellett a tranzakciós költségmegtakarítások elég tetemesek ahhoz, hogy a régió versenyképességét érdemben befolyásolják. Más kérdés, hogy ezt számszerűen mennyiben lehet kimutatni. De ez volt a helyzet a vámunióval is. Az előnyök szinte szembeötlöttek, de a Viner-féle elemzési módszerek alapján mégis marginálisnak tűntek. Az euró tehát nem valami politikai kreatúra, hanem fontos eleme az EU-gazdaság versenyképességének. Erről nem szabad elfeledkezni akkor, amikor az euró túl korai bevezetéséről vagy relevanciájáról beszélünk.

Az euró másik „lába” az egységes belső piac kialakítása. A piaci liberalizáláson alapuló integráció *nagy fejlettségi különbségek és oligopolisztikus piaci struktúrák mellett óhatatlanul az előnyök fokozódó egyenlőtlen megoszlásával jár együtt*. A spontán piaci mechanizmusok alapján a gazdag egyre gazdagabb, a szegény meg egyre szegényebb lesz. Ez már a közös piac 1968-as kialakulására is érvényes volt. Miután a kérdés inkább regionálisan, mint országok szintjén demonstrálódott, 1975 után nem volt véletlen a Regionális Fejlesztési Alap létrehozása, ami politikailag kevésbé deklaráltan, de a *kompenzációt* (kárpótlás helyett inkább „fejlesztésről” beszéltek) szolgálta.

Az egyenlőtlenségek növekedése az elmúlt időszakban az EU belül alapvetően az egységes piaccal függött össze (bár végső soron a *globális kapitalizmus működésének anomáliája*). A korrekciók és kompenzációk híján a spontán piaci mechanizmusok ezeket a különbségeket tovább mélyítik. A szabályozott piacgazdaság uniós szintű kivetítése ezért alapvető stratégiai kérdés. A gazdasági és monetáris unió ezt a célt szolgálja, vagyis az egységes piaccal *szerves egységet alkot*. A politikai integrációban a pénzügypolitikáknak kiemelt szerepe van, legyen szó monetáris (az euró mint eszköze jelenik meg), költségvetési vagy tőkepiaci politikákról. Az egyenlőtlenségek növekedése tehát nem az euróból következik, hanem éppen ellenkezőleg, a gazdasági és monetáris unióval egyik eleme annak a szociális piacgazdasági modellnek, amely egyebek mellett az egyenlőtlenségi anomáliákat is kezelni hivatott lenne. Más kérdés, hogy a Lisszaboni Szerződés elkötelezettsége a „versenyző szociális piacgazdaság” mellett („*competitive social market economy*”) mennyiben valósult meg, és mennyire volt képes a különböző dimenziókban az egyenlőtlenségeket kezelni.³

A monetáris integráció tervére a maastrichti döntések 12 tagállamra születtek, de azokat alapvetően a *magországoakra* (6-ok) szabták. A maastrichti döntések idején a kelet-közép-európai országokkal (először Csehország, Lengyelország és Magyarország) még a társulási szerződéseket sem írták alá, és szóba sem jött teljes jogú tagságuk. Erre 1993-ig kellett várni. Amikor egy washingtoni konferencián, 1990 tavaszán a tagsági aspirációinkat felvettem, a Közösségek egyik vezető országának nagykövete

² Palánkai Tibor – Miklós Gábor: Magyarország integrációs profilja. *Közgazdasági Szemle*, 59. (2014), 4. 452–485.; Palánkai, Tibor – Miklós, Gábor: Integration Profiles for Central Europe and Hungary. In Philippe De Lombaerde – Edgar J. Saucedo Acosta (szerk.): *Indicator-Based Monitoring of Regional Economic Integration. Fourth World Report on Regional Integration*. UNU-CRIS, Bruges, Belgium, Springer, 2017. 95–133.

³ Palánkai Tibor: Gondolatok a 21. századi kapitalizmusról és a „szociális államról” Thomas Piketty A tőke a 21. században című könyvének inspirációja alapján. *Magyar Tudomány*, 178. (2017), 1. 34–43.

gúnyos kacajjal alázott meg, és nemcsak nevetséges ábrándnak, hanem szinte pimaszságnak minősítette (hogyan jövünk mi ahhoz?).

Így a maastrichti tervek egyetlen prioritásra, az árstabilitásra szűkültek, és a felzárkózásnak nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget. Pedig egy heterogén monetáris uniónak stabilitása nem képzelhető el e nélkül. Talán magyarázat lehet, hogy nem tűnt problémának, hiszen az 1980-as években csatlakozott 3 mediterrán ország, valamint Írország éppen ezekben az években produkált látványos felzárkózást. Az 1990-es évek végétől az új tagországok többségének a felzárkózása is látványos volt.

A kibővülésekkel az egységes belső piac aszimmetriái látványosan megnövekedtek, s természetesen optimális valutaövezetről aligha lehet beszélni. A növekvő, főként regionális egyenlőtlenségek elsősorban ebből következtek. Nekem alapvető vitám a „belső leértékelés” („belső leértékeltség”), és a „nemzeti” eurók kialakulása tételek kérdésében van. Ahogy általában a valutaárfolyam le- vagy felértékelődésének kereskedelemalakító szerepe vitathatóvá vált, ugyanaz a helyzet a „belső” leértékeléssel is. Nem hiszem, hogy értelme lenne ózdi vagy győri forintról beszélni, holott a bérek és az árak köszönőviszonyban sincsenek egymással. Ugyanígy értelmezhetetlen a „német” és a „görög” euró is. S nincs is a folyamatokban semmi különleges, egyszerűen a „belső piac” működéséről van szó. Nem az értelmezhetetlen alulértékelt „német euróról” van szó, hanem egy erőteljesen oligopolisztikus piacon fejlett tagok nagyvállalatainak lehengerlő közvetlen fölényéről. Úgy tűnik, hogy ebbe az eurót azért kell belekeverni, mert így lehet aztán a vádlottak padjára ültetni.

Egy valutaövezet létrehozása nem függ a fejlettségi színvonalától és annak különbségeitől. A különböző föderációkban nagyszámú valutaövezetek léteznek, legyen szó Indiáról és Brazíliáról vagy éppen az USA-ról és Kanadáról. A sajtóságoknak és az adottságoknak megfelelően ezeknek a valutaövezeteknek konstrukciói lényegesen el kell hogy térjenek egymástól. Az adottságok között szerepel a gazdasági fejlettség és struktúra, a társadalmi és szociális viszonyok, a politikai, kulturális vagy történelmi tényezők.

Tévesnek és félrevezetőnek tartom, nemcsak elméletileg, hanem módszertanilag is, ha az euró bevezetését az egy főre eső GDP meghatározott szintjéhez kötnénk. A GDP tökéletlen mutató, több sebből vérzik. Számítása során input és output mutatókat egyaránt tartalmaz. Miután olyan ágazatoknak, mint az egészségügy, az oktatás vagy kutatás, de általában a szolgáltatások kibocsátása, teljesítménye nem meghatározható, ezért azokat a ráfordítások alapján veszik számba. Része a bérem, de hogy a hallgatót jól tanítottam-e vagy sem, nem számszerűsíthető. Nem veszi figyelembe a veszteségeket és a pazarlást, a louisianai hurrikán a helyreállítással a GDP látványos növekedését hozta. Egy vasútvonal megépítésének nem a megvalósíthatósági költségeit (pl. 50 milliárd euró), hanem a tényleges költségeit (mondjuk 100 milliárd euró) veszik számba. A GDP ilyen számítása növekedési tényezővé emeli a pazarlást és korrupciót. Miután a problémák azonosak, a GDP használható növekedési trendek vagy összehasonlítások durva megközelítésére. Komolyabb gazdaságpolitikai döntéseknél viszont körültekintéssel kell eljárni.

Természetesen fontos szerepük van a *versenyképességi tényezőknek*. Ilyenek a termelékenység, a szerkezeti konvergencia, kereskedelmi mérleg állapota vagy éppen fajlagos bérköltségek és egyéb költségtényezők alakulása. Termelékenység vonatkozásában az egy főre eső kibocsátással szemben megbízhatóbb az egy munkaóra jutó termelés. Az egy főre eső kibocsátásban Európa az USA-hoz képest 70%-on van. Az egy munkaóra

jutó termelésben 90%-on. Egy amerikai viszont évente 20%-kal többet dolgozik, mint európai társa. A tényleges versenyképességi és jóléti szakadék tehát lényegesen kisebb, valójában az általános szint nagyon közel áll egymáshoz.

Az EU esetében a baj tehát nem a monetáris integrációval, hanem adott konstrukciójával volt. Az eurókonstrukció hibáinak a részletes elemzése hosszú lenne. Hármat mindenképpen szükséges megemlíteni. Az egyik *a piac koordinációs és ellenőrző szerepének a túlbecsülése*. Mint kiderült, a piac éppen hogy felelőtlen magatartásokat inspirált (olcsó pénz, amivel szavazatokat lehet vásárolni, vagy ingatlannal spekulálni), amit aztán ugyan kíméletlenül megbüntetett, de csak utólag. *Hiányos volt az uniós monetáris uniós intézmények és politikák konstrukciója*, amit 2010 után az eurókormányzás reformjai részben korrigáltak, de végleges konszolidációja és további fejlődési irányainak a kidolgozása még várat magára. Végül *a nemzeti politikák szigorú alkalmazkodására és igazodására* lett volna szükség, amit valamilyen módon és mértékben valamennyi tagország *elszabotált* (potyautazás vagy a szabályok megszegése). Az anomáliák a különböző szinteken a szereplők döntésének és cselekvésének eredményei voltak. Az euró ebben kétségtelen eszköz volt, de bűnössé nyilvánítása igaztalan volna.

Teljes mértékben egyet értek azokkal az elemzésekkel, miszerint *az euró magyar bevezetése összességében általános nemzeti érdek*. Bod Péter Ákos kiváló elemzése az előnyök és hátrányok kérdésében komplex és meggyőző képet ad erről. Összegezve a tényezőket megállapítja: „A gazdasági érvek és tények alapos mérlegelése nyomán nem mondhatok mást, mint hogy a magyarhoz hasonló méretű, szerkezetű és hagyományú gazdaság számára komolyan nem ajánlható a külön fizetési eszköz tartós működtetése, az abból fakadó költségeknek és kockázatoknak a lakosságra való terhelése.”⁴

Magyarországon viszont nincs olyan társadalmi-gazdasági érdekcsoport, amely ezt felvállalná és az ügyet a vállaira venné. Az euró fő zászlóvivői a transznacionális vállalatok (TNC) voltak. A tranzakciós költségek kiküszöbölése elsősorban az ő érdekeiket szolgálta, ők forszírozták az euró bevezetését leginkább.

Magyarország gazdasága *a tagországok között az egyik leginkább transznacionalizált*, és nincs semmi akadálya, hogy ezek a társaságok az eurót, ahol az előnyös és kívánatos számukra, maximális mértékben használják. Használják is. Viszont nincs semmi hátrányuk, sőt inkább előnyös számukra a fokozatosan leértékelődő párhuzamos nemzeti valuta megléte. Nemzetközi tranzakcióikat euróban folytatják, viszont előnyös számukra, ha a béreket és különböző helyi szolgáltatásokat vagy beszállításokat a leértékelődő nemzet valutában finanszírozhatják. Tudjuk, hogy a kettősvaluta kedvező az adótörvények kijátszása, a profitok burkolt repatriálása vagy éppen a valutaspekulációs lehetőségek szempontjából.

A hazai nagyvállalatok, de a kisebbek is nem a globális verseny piacokon tevékenykednek, az euró számukra nem létkérdés. Az agrártranszferek mellett a strukturális alapok fő haszonélvezői a hazai piacra orientált (főként építőipari) vállalatok, amelyek az euróban kapott transzfereket kedvezően számolhatják el a hazai valutában felmerülő költségekkel szemben.

A politikai paletta mélyen megosztott, még a pártokon belül is. Az egységes valuta kétségtelenül korlátozza a nemzeti szuverenitást és politikák mozgásterét, ezért a pártok

⁴ Bod i. m. (1. lj.) 8.

kormányzati pozícióban általában óvatosan és hezitálva közelítik meg a kérdést. Az ellenzék ugyan általában elkötelezett az euró mellett, de mivel nem kampánykérdés, kockázatai miatt a releváns bevezetési stratégiával várhat.

Az euró magyarországi bevezetése *számos stratégiai és technikai kérdést vet fel*. Tagjai vagyunk a gazdasági és monetáris unónak (EMU), már csak az euró bevezetése van hátra (ez a „harmadik” szakasza a folyamatnak), és erre szerződéses kötelezettségeink vannak, s a magyar lakosság több mint fele egyetért az egységes valuta bevezetésével.

Ugyanakkor, mint Bod Péter Ákos is elemzi, gazdaságunk magas euroizáltsága alapján részei vagyunk az euróövezetnek (*area* szemben a *zone*-nal). A dollárizációról vagy az euroizációról az elméletek szerint akkor beszélhetünk, ha a másik valuta aránya a nemzeti pénzforgalomban eléri a 10%-ot. Feltételezhető, hogy a TNC-k és az export tevékenységük alapján az eurós forgalom minden bizonnyal a magyar és a régiós GDP tekintélyes hányadát (feltehetően több mint 50%-át) adja. A magántranszferekben és a kiskereskedelemben ezek az arányok nem számottevők, de egy bizonyos kúszó (*creeping*) euroizációt itt is tetten lehet érni. A külföldről importált profi sportolóinkat többnyire euróban díjazzuk. Horvátországban ugyan mérsékeltebb a TNC-k jelenléte, de a turizmusban nagyban élnek a lehetőséggel, hogy az euróbevételekkel szemben a költségeket hazai valutában érvényesítsék. Ehhez még a külföldi nyugdíjuttalások is hozzájárulnak, és nem véletlen, hogy az autószalonok vagy az ingatlancégek árjegyzéke euróban készül. „Tartalmilag azonban nem túlzás kimondani, hogy a magyar (a dán, bolgár vagy cseh) gazdasági szereplők már régen benne vannak az euró övezetben, csupán a lakosság meg az állam nem.”⁵

Az utóbbi években, az eurótagjelöltek csoportjában *sajátos monetáris konstrukció* kialakulásának vagyunk tanúi. Általánossá vált a *kettős valutarendszer az árfolyamok lebegtetése mellett*. Kivételt képez Bulgária, ahol a valutatanács keretében a nemzeti valutát az euróhoz rögzítették. Az eltérés időben és országok között a lebegtetés módjában (irányított vagy spontán), az erőteljes leértékelődés mértékében és a kapcsolódó gazdaságpolitikák tekintetében van.

Figyelemre méltó, hogy Magyarországon a 2008-at követő 10 évben a forint az euróval szemben közel 30%-kal leértékelődött, a cseh koronára és a lengyel zlotyra viszonylagos stabilitás volt jellemző. (Az utóbbi hónapok fejleményeitől eltekintünk.) A folyamatok komplexitása miatt az árfolyamhatások elemzése nem tűnik könnyűnek. A nagyarányú leértékeléssel kapcsolatos hatások, hátrányok sem azonosíthatók egyszerűen.

A leértékelés ugyan nem javítja a „versenyképességet”, de fontos alkalmazkodási lehetőség lehet, azzal, hogy átmenetileg piacon tartja a termelőt, és lélegzetvételi időhöz juttathatja a tényleges költség- vagy minőségjavító intézkedések érdekében. Ugyanakkor a belföldi valutában álprofitabilitást jelent, ami éppen az alkalmazkodási kényszereket tompíthatja. Az álljövedelmezőségen alapuló potyautazás a leértékelés legsúlyosabb negatív következménye. Hogy a potyautazás mennyire általános és tipikus, a folyamatosan leértékelő országok példája jól mutatja.

A magyar kereskedelmi struktúra jellemzői alapján a kérdés ambivalensnek tűnik. Kétségtelen, hogy a TNC-eket a leértékelődés indokolatlanul juttatta jövedelmekhez,

⁵ Bod i. m. (1. lj.) 4.

miközben nehéz megállapítani mennyiben segítette a piacra jutást és azon maradáást, főként a KKV-k számára. A hazai KKV-k a versenyző globális piacokon viszonylag kis számban képesek helytállni, és ez integrációnk egyik nagy deficitje.

A leértékelés másrészt jólérontás, vagyis olyan megszorítás, amely a keletkező veszteségeket, főként az infláción keresztül, az egész társadalomra teríti szét. A viszonylag erőteljes leértékelődésnek Magyarországon nem volt arányos inflációerjesztő hatása, amiben számos tényező játszott szerepet. A pénzinflációt kereslet- és költségdefláció (olajárak) ellensúlyozták, és ugyancsak a keresleti defláció miatt egyelőre a költséginflációs hatások (bérek robbanása) sem jutottak érvényre. Persze, igaz, hogy a statisztikai inflációval szemben, más a helyzet a tényleges inflációval. Napi vásárlásaink igazolják, hogy a kettős nincs egészen összhangban. A felzárkózás folyamata nem tört meg (bár vannak az egyes országok sikeressége között különbségek), és a makrógazdasági teljesítmények általában jók voltak.

A kettős valutarendszer konstrukciója elméletileg nem új, valójában hasonlít az angoloknak a monetáris integrációval kapcsolatos vitában kifejtett eredeti elképzeléseihez. Az angolok igazából nem elleneztek a monetáris uniót. Ellenkezőleg. S javaslatok nem voltak irrelevánsak. Az angolok egy közös valuta (*common currency*) modellt javasoltak, amely megőrizte volna párhuzamosan a nemzeti valutákat. (Egy hajdan kulcsvaluta esetében ez a törekvés nem volt véletlen.) A németek azonban ezt határozottan elutasították, s az egyetlen valuta (*single currency*) mellett tették le a voksot. A megfontolás mögött a kiszorító hatások feltételezése (*crowding out*) és ennek kapcsán az infláció nagyobb veszélye álltak. Az inflációtól való megszálott német félelem végig meghatározza az egész monetáris integrációs folyamatot, és bizonyos mértékig a reformoknak is egyik fő akadály (az eurókötvények elutasítása). Ezek a kiszorító hatások a régiókban nem érhetők tetten.

A kérdés szorosan összefügg a „transzferunió” dilemmáival. A transzferek nagy része piaci, haszonélvezői a nagyvállalatok, adóztatásuk versenyképességi kérdés. A transzferek kisebb része kapcsolódik költségvetésekhez, fő teherviselői az adófizetők, terhelésük kényes politikai kérdés. A dilemmák feloldásához eddig hiányzott a politikai elszánás.

A régió kettős valuta rendszerei hosszabb távon is fenntarthatónak tűnnek, *nincsenek olyan közvetlen kényszerek* (politikaiakon vagy jogikon kívül), amelyek a nemzeti valuták kivezetését tennék szükségessé. Az ellenérdekeltségeken (TNC-k, hazai nagyvállalatok, bankok vagy kormányzati politika) és visszaélések lehetőségein túl *a rendszer nemzetgazdaságilag azonban szuboptimálisnak* tűnik. Bod Péter Ákos kitűnő elemzése az euró bevezetése mellett ezt viszonylag egyértelműen bizonyítja.

A következő évek fejleményeit és kényszereit nehéz prognosztizálni. A hat jelölt ország között három (Bulgária, Románia és Horvátország) rendelkezik programmal, sőt céldátummal is az euró bevezetésére. Ezek a céldátumok több esetben kitolódtak, de nő a megvalósulási esélyük. *Románia vagy Horvátország eurózóna-csatlakozása a magyar belépést egyből nemzetpolitikai kérdéssé* tenné, nehéz lenne érvelni, miért ragaszkodunk a trianoni elválasztóvonal egyik fontos tényezőjének a fenntartásához.

A cseh és lengyel távolmaradás mögött *erős szuverenitási érvek* húzódnak meg. A monetáris politikai szuverenitás természetesen számukra is illúzió, de a szélesebb politikai megfontolások ezt felülírhatják. Furcsa módon a szlovákok részéről a szuverenitás

kérdése legalább ugyanilyen erővel jelent meg csak ellenkező előjellel. Ha odaülnek a döntések asztalához, lehetőségük nyílik arra, hogy azokat befolyásolják. Ha kívül vannak, akkor azokat a fejük felett hozzák. Lengyelországnak mint közép-nagy hatalomnak az ilyen befolyásolásra lényegesen kedvezőbbek lennének a lehetőségei.

A *kúszó eurozáció* folytatódásának a lehetőségei is szélesedhetnek. Ebben a kontextusban vehető fel, vajon nekünk az eurót mint készpénzt kell-e bevezetni? A *készpénzforgalom megszüntetése és visszaszorítása* számos országban, s így Magyarországon is kitűzött program, ami az euróbevezetést is akár új dimenziókba helyezhetné. Ez azt jelenti, hogy nem vezetjük be az eurót mint készpénzt, sőt fokozatosan a nemzeti valuta is megy a kukába. A számlákon még maradhat az árnak mind a két valutában való megnevezése, de a plasztikkártya már nem mond semmit a valuta neméről. S az egész nem okoz gyakorlati problémát, ha az árfolyamot egyszer s mindenkorra rögzítik, és a konverziós illetéket pedig lenullázzák. Ez utóbbi a fejlett számítástechnikai rendszerek mellett a bankoknak nem okozna veszteséget, a nullához tendáló költségeket egyszerűen le lehetne írni. Más kérdés, hogy ezzel jelentős konverziós nyereségekről kellene bankoknak lemondani, bár ezt adópolitikai kedvezményekkel lehetne kompenzálni.

Magyarország, a régióban mindenképpen sajátos kedvező helyzetben van. Rendelkezik egy *nagyszámú és jó minőségű pénzügyi elittel*, mind elméleti, mind gyakorlati gazdaságpolitikai vonatkozásban. A gyökerek a Közgáz Pénzügytanszék legendás és emblematikus egyéniségeihez (Riesz Miklós, Bácskai Tamás, Hágelmayer István, Dobrovics Iván) nyúlnak vissza, akiknek a keze alól a kiváló pénzügyesek tucatjai kerültek ki, s nem túlzás több generációjukról beszélni. Ezek a különböző egyetemeken pénzügyi tanszékeken, a Pénzügyminisztériumban, a Nemzeti Bankban vagy éppen a Pénzügykutató vagy a Közgazdasági Kutató Intézetben az elmúlt immáron több mint fél évszázadban, mind az oktatásban és kutatásban, mind a gazdaságpolitika alakításában kiemelkedő szerepet játszottak. Érdemeik és nevük felsorolása majdnem, hogy lehetetlen, leginkább azért, mert bármelyikük kihagyása nemcsak sértő, hanem méltánytalan is lenne.

A politikai törésvonalak természetesen tetten érhetőek, de viták mindig a magas szakmai igényesség mellett folynak, és ez érvényes az utóbbi évek euróval kapcsolatos polémiaira is. Ellentétben például Csehországgal vagy Lengyelországgal, ahol az euróviták jelentős részben politikai nézeteltérések mellett folynak. A jelenségre, hogy a csehek mintegy kétharmada elutasítja az eurót, miközben az azt naponta használó szlovákok kétharmada igenli, aligha lehet szakmai vagy reálgazdasági eltérés alapján magyarázatot adni. A szinte személyekhez kötődő politikai viták kivetülnek a közvéleményre is.

Magyarországon tehát *jó esélye lehet az euró kérdésében olyan magas színvonalú szakmai konszenzus és javaslatok kialakítására*, amely teljes mértékben megfelel tényleges nemzeti érdekeinknek, miközben alapja lehet az euró bevezetése előtt álló országok közös fellépésének is. Ez fontos és sürgető lenne.

Úgy gondolom, hogy az eurórendszer teljes konszolidálása és a reformok lényeges szerkezeti változásokat igényelnek. Tekintettel a részt vevő országok nagy fokú heterogenitására, a stabilitás mellett a jövőben konvergencia kiemelt stratégiai prioritássá kell, hogy váljon. A jelenlegi kohéziós válságon csak így lehetne túljutni. A felzárkózás természetesen történhet kívülről, de véleményem szerint is kedvezőbb lehet belülről. Nem kétséges, hogy a jövőben *olyan monetáris unió áll érdekünkben, amely belülről könnyíti meg a felzárkózást*. A reformjavaslatok között (Merkel–Macron) tetten érhető ilyen készség.

Külön említést érdemel, hogy a jelenlegi kettős valutarendszerben a kormányzat seniorage-szerű többletforráshoz jut az EU-források forintösszegét illetően. Ennek kompenzációja a COVID-19-ből való kilábalást szolgáló további EU-forrásokkal jelentősebb transzfereket tehetne indokolttá.

A közhelyek tipikus példája, hogy *csak akkor szabad csatlakoznunk, ha már gazdaságunk felkészült az euróra*. Ehhez még hosszú időre lehet szükség. A helyzet azonban az, hogy egész alapvetően politikai akaraton múlik. Ha ez megvan, és releváns felkészülési programot tesznek mögé, akkor a belépés fél évtizedes távlatokban is lehetségessé válhat. Viszont, ha csak várunk, hogy majd beérjünk, akkor évtizedek múltán sem lesz az egészből semmi. S mint a szlovákok példája mutatja, ez az öt év 2004-ben nekünk is elég lett volna. A szlovákok egyáltalán nem voltak jobb helyzetben nálunk, de elszánták magukat a folyamat végigvitelére. Még emlékszem a hazai kormányzati háritásra, túl sok áldozatba kerülne, és jobb, ha várunk. Nyilván esetünkben is az áldozatok és a következmények a kapcsolódó gazdaságpolitikákon múltak volna, de egy biztos, a halasztásért súlyos árat fizettünk. Elég csak annyi, hogy a később több százezer magyar életét megnyomorító svájcifrankhitel-válság drámai következményeit nagyrészt el lehetett volna kerülni. De hát erről sem illendő beszélni, mert az ügyben valamennyi politikai erő sáros.

Nincs komoly érv, miért kellene a belépésünkkel homályos felzárkózási célok miatt várni. Sokkal inkább, mindazoknak, akik az eurót akarják, ebben az összefüggésben kidolgozott javaslatokkal kellene előállni. Ha már nem is érvényes a *bon mot*, hogy füstölő házba nem szokás beköltözni, a félkészül már más a helyzet. A lakások jelentős részét félkészben vásárolják. A vevő így eldöntheti, milyen színű legyen a csempe és hol legyen a fürdőkád. Azt hiszem, hogy alapvető magyar érdek lenne, hogy az euró végső kialakításában és a további reformokban már közvetlenül és aktívan részt tudjunk venni. *A nem sürgős belépés jelszót meg kellene fontolni.*

Nyilvánvalónak tűnik, hogy a Covid-19 kapcsán a kérdés nem aktuális. Ha bizonytalan is a távlat, a „helyreállítás” és a konszolidáció, az EU-integráció jelenlegi benuit helyzetéből való visszalendülés szempontjából, véleményem szerint a kérdés gyorsan stratégiai jelentőségűvé válhat.

Felhasznált irodalom

- Bod Péter Ákos: Euróavezeti tagságunk: van-e akarat? *Ellensúly*, (2019), 4. 95–206.
- Dobozi István: Miért „sánta” közös valuta az euró? *Ellensúly*, (2019), 4.
- Palánkai Tibor: Gondolatok a 21. századi kapitalizmusról és a „szociális államról” Thomas Piketty A tőke a 21. században című könyvének inspirációja alapján. *Magyar Tudomány*, 178. (2017), 1. 34–43.
- Palánkai, Tibor – Miklós, Gábor: Integration Profiles for Central Europe and Hungary. In De Lombaerde, Philippe – Saucedo Acosta, Edgar J. (szerk.): *Indicator-Based Monitoring of Regional Economic Integration. Fourth World Report on Regional Integration*. UNU-CRIS, Bruges, Belgium, Springer, 2017. 95–133. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-50860-3_4
- Palánkai Tibor – Miklós Gábor: Magyarország integrációs profilja. *Közgazdasági Szemle*, 59. (2014), 4. 452–485.

